

Noot:

¹ Invoer plus uitvoer van goederen en diensten (USD mln.)

² Uitvoer van goederen en diensten (USD mln.)

³ Invoer van goederen en diensten (USD mln.)

* Bbp mp in SRD mln.

**Gemiddelde van goederen en diensten importen en exporten/bbp mp

*** Invoer plus uitvoer van goederen en diensten/Mid-jaarlijkse bevolking 2018-2023

⁴ Brandstofimporten: 27101130: gasoline, 27101940: dieselolie, 27101983: smeeroliën

⁵ Landbouwexporten: Rijst en Overige landbouwproducten

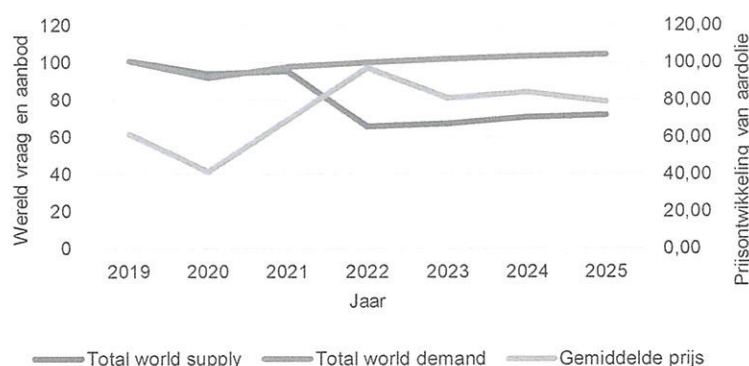
⁶ Mijnbouwexporten: Aluinaarde, niet-monetair goud, ruwe olie, steenslag en cement

2.3. Ontwikkelingen op de Internationale Oliemarkten

Van juli 2023 tot juni 2024 onderging de wereldwijde oliemarkt aanzienlijke veranderingen die de olieprijsen beïnvloedden en de vooruitzichten voor 2025 vormgaven. In de tweede helft van 2023 voerden OPEC+ landen, waaronder Saudi-Arabië, productiebeperkingen door om de dalende olieprijsen te stabiliseren. Saudi-Arabië verlaagde zijn productie tot een dieptepunt in twee jaar, wat de prijzen enigszins stabiliseerde. Deze maatregelen werden ondersteund door andere OPEC+ leden, die gezamenlijk hun output beperkten om de markten in balans te brengen.

Ondertussen verminderde Rusland zijn olie-exporten drastisch als gevolg van sancties en interne productiebeperkingen, wat leidde tot de laagste exportniveaus sinds maart 2021. Terwijl de Russische output daalde, zagen andere producenten zoals Iran en Kazachstan kansen om hun marktaandeel te vergroten. De wereldwijde olievoorraden namen echter toe, vooral in niet-OESO landen zoals China, wat zorgde voor een overaanbod en neerwaartse druk op de prijzen.

Gedurende deze periode bleven geopolitieke spanningen een constante bron van volatiliteit op de oliemarkt. Incidenten zoals aanvallen op olie-infrastructuur en voortdurende sancties tegen Rusland zorgden voor tijdelijke prijsstijgingen, hoewel de algemene trend neerwaarts bleef door een zwakke vraag in grote markten. De economische vertraging in Europa en de Verenigde Staten droeg bij aan een lagere olieconsumptie, waardoor de vraag naar olie zwak bleef.

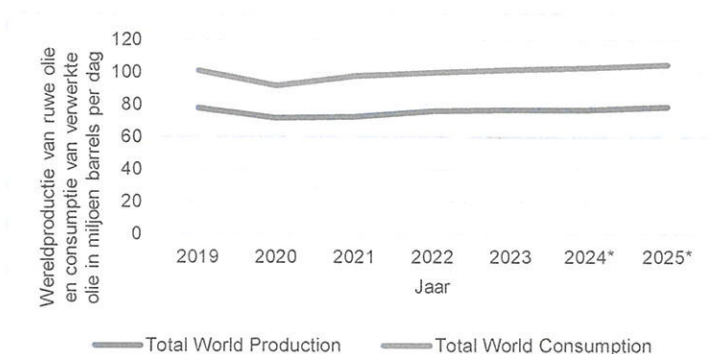
Figuur 2.3.1: Wereldvraag, -aanbod en -prijsontwikkeling van aardolie 2019-2025

Bron: oil market report (April 2022) van de International Energy Agency (IEA), Wereldbank (historical annual data)

In april en mei 2024 stegen de wereldwijde olievoorraden opnieuw, waarbij de voorraden op land toenamen met 83,5 miljoen vaten in april en een verdere toename van 48,2 miljoen vaten in mei. Deze voorraadopbouw kwam voort uit een aanhoudende zwakke vraag in grote markten, voornamelijk in de OECD-landen en China, waar de economische groei vertraagde.

Terwijl de oliemarkt zich voorbereidde op 2025, begonnen OPEC+ en andere grote producenten plannen te maken voor toekomstige productieaanpassingen. In juni 2024 kondigde OPEC+ aan dat ze van plan waren om de extra vrijwillige productiebeperkingen geleidelijk af te bouwen vanaf het vierde kwartaal van 2024, afhankelijk van de marktomstandigheden. Deze mogelijke toename van het aanbod zou kunnen leiden tot een stijging van de olieprijs, mits de vraag sterker groeit dan verwacht.

De EIA voorspelt dat de olieprijs in 2025 zullen stijgen als de vraag naar olie toeneemt, vooral door een herstellende wereldeconomie. De groei van de vraag zal echter waarschijnlijk worden beperkt door toenemende efficiëntie en de uitbreiding van elektrische voertuigen. Deze ontwikkelingen zullen nauwlettend worden gevolgd door investeerders en beleidsmakers die de toekomstige richting van de oliemarkt willen begrijpen.

Figuur 2.3.2: Totale wereldproductie van ruwe olie en consumptie van verwerkte olie in miljoen barrels per dag 2020-2025

Bron: Short Term Energy Outlook (STEO) US Energy Information Administration, juli 2024 2019 t/m 2023 realisaties, 2024 schatting en 2025 projectie.

Er waren ook belangrijke ontwikkelingen met betrekking tot Venezuela en de Verenigde Staten die de oliemarkt beïnvloedden.

Venezuela, dat een van de grootste oliereserves ter wereld heeft, bleef onder zware economische sancties van de VS staan, waardoor het land moeite had om zijn productie op peil te houden en zijn olie te exporteren. Ondanks deze beperkingen probeerde Venezuela zijn olieproductie en export te verhogen door samenwerking met bondgenoten zoals China en Rusland. Dit had echter slechts een beperkt effect op de wereldwijde olieprijs, omdat de output van Venezuela relatief klein bleef in vergelijking met andere grote producenten.

Ondertussen speelde de Verenigde Staten, als een van 's werelds grootste olieproducenten, een cruciale rol in het stabiliseren van de wereldwijde oliemarkt. De Amerikaanse productie bleef hoog, ondanks uitdagingen zoals stijgende productiekosten en een groeiende druk om over te schakelen naar hernieuwbare energiebronnen. De Amerikaanse export van ruwe olie naar Europa nam toe, deels om het verlies van Russische olie te compenseren vanwege de sancties tegen Rusland. Dit hielp de oliemarkten enigszins te stabiliseren, ondanks de volatiliteit veroorzaakt door geopolitieke spanningen en wisselende vraagpatronen.

Deze factoren droegen bij aan de complexe dynamiek van de wereldwijde oliemarkt in deze periode, waardoor de vooruitzichten voor 2025 nauwlettend worden gevolgd door beleidsmakers en investeerders. De rol van Venezuela en de Verenigde Staten blijft cruciaal, niet alleen in termen van productie en export, maar ook in hoe hun energiebeleid de wereldwijde vraag en aanbod zal beïnvloeden.

2.4 Ontwikkelingen op de Internationale Goudmarkten

Tussen 2023 en 2024 heeft de goudmarkt een periode van aanzienlijke volatiliteit doorgemaakt, beïnvloed door een reeks macro-economische en geopolitieke factoren. De prijzen van goud hebben sterk gereageerd op veranderingen in rentetarieven, inflatiecijfers en algemene economische omstandigheden. Stijgende rentetarieven, voortkomend uit het beleid van centrale banken om inflatie te bestrijden, hebben geleid tot een toename van de opportuniteitskosten van goud. Beleggers kunnen hierdoor geneigd zijn om hun posities in goud te heroverwegen ten gunste van rente dragende activa, wat druk uitoefent op de goudprijs.

Vraag naar Goud

De vraag naar goud vertoonde volgens internationale deskundigen gemengde trends. In opkomende markten, zoals India en China, bleef de vraag naar gouden juwelen en investeringsproducten relatief sterk. Dit kan worden toegeschreven aan de groeiende middenklasse en een cultureel ingebedde vraag naar goud in deze regio's. In China en India, die samen een aanzienlijk deel van de wereldwijde vraag naar goud voor juwelen en investeringen vertegenwoordigen, blijft goud een belangrijk symbool van rijkdom en stabiliteit. Deze vraag heeft geholpen de druk op de goudprijs te verzachten, ondanks andere marktfactoren die de prijs beïnvloeden.

Tegelijkertijd heeft de vraag in andere regio's gefluctueerd. Economische onzekerheden, variaties in de valutamarkten en fluctuaties in de globale economische groei hebben geleid tot inconsistenties in de vraag naar goud. In tijden van economische onzekerheid, zoals tijdens geopolitieke spanningen, neemt de vraag naar goud als veilige haven vaak toe. Dit heeft bijgedragen aan tijdelijke prijsstijgingen, hoewel deze schommelingen vaak van korte duur waren.

Aanbod van Goud

Wat betreft het aanbod, heeft de wereldwijde goudproductie een relatief stabiel maar uitdagend beeld vertoond. De productie wordt geconfronteerd met toenemende moeilijkheden, zoals dalende mijnreserves en stijgende kosten van mijnbouw. Het vinden van nieuwe goudreserves en de ontwikkeling van nieuwe mijnbouwprojecten verlopen traag. Deze factoren hebben geleid tot een vertraging in de groei van de goudproductie.

Recycling van goud speelt een steeds belangrijkere rol bij het aanvullen van het aanbod. In tijden van hoge goudprijzen kunnen mensen meer geneigd zijn om oud goud te verkopen, wat bijdraagt aan het aanbod op de markt. Recycling biedt een waardevolle aanvulling op de mijnbouwproductie, maar de beschikbaarheid van oud goud is afhankelijk van de economische omstandigheden en de goudprijs zelf.

Figuur 2.4.1: Mondiale vraag, aanbod en goudprijsontwikkeling 2010-2023

Bron: World Gold Council (vraag en aanbod) en de Wereldbank CMO-historical-data-annual (goudprijs)

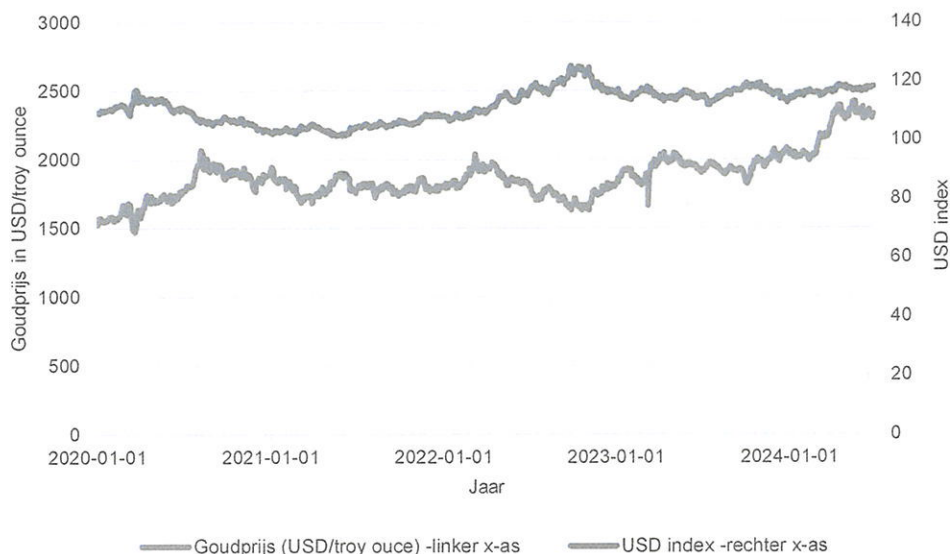
Vooruitzichten voor 2025

Voor de toekomst, voornamelijk in 2025, verwachten specialisten dat de goudmarkt continu zal blijven fluctueren. De vraag naar goud in opkomende markten zal waarschijnlijk blijven groeien, aangewakkerd door economische ontwikkeling en een toenemende middenklasse. Technologische innovaties en de stijgende vraag naar goud voor industriële toepassingen kunnen eveneens bijdragen aan een verdere toename van de vraag.

Aan de aanbodzijde blijven de uitdagingen in de mijnbouwsector een belangrijk aandachtspunt. Nieuwe mijnbouwprojecten zullen enige verlichting kunnen bieden, maar de implementatie en ontwikkeling van deze projecten zullen tijd vergen. De stijgende kosten van mijnbouw en strengere milieuregels kunnen bovendien de productiecapaciteit onder druk zetten. Daarom zal recycling een cruciale rol blijven spelen in het aanvullen van het aanbod, vooral als de stijging van de mijnproductie niet aan de vraag kan voldoen.

De goudprijzen zullen blijven reageren op externe invloeden zoals geopolitieke spanningen, economische onzekerheden en veranderingen in het monetaire beleid. Deze factoren zullen de vraag naar goud als veilige haven blijven beïnvloeden. Het is daarom van cruciaal belang om de ontwikkelingen op de goudmarkt nauwlettend te volgen en actuele analyses te raadplegen om goed geïnformeerd te blijven over de dynamiek van de goudprijs en de markttrends.

Figuur 2.4.2: Correlatie tussen USD-index en goudprijsontwikkeling in 2020 - eind juni 2024

Bron: Federal Reserve Bank of St Louis (USD index) en Kitco (goudprijs)

Invloed op de Surinaamse Mineralensector

De wereldwijde trends op de goudmarkt hebben aanzienlijke gevolgen voor de Surinaamse mineralensector, vooral gezien Suriname's belangrijke rol als producent van goud. Tussen 2023 en 2024 heeft de volatiliteit in de goudprijzen zowel kansen als uitdagingen gepresenteerd voor de Surinaamse mijnbouwindustrie.

Vooruitkijkend naar 2025 zal de Surinaamse mineralensector waarschijnlijk kunnen profiteren van een sterke vraag naar goud, vooral als de prijzen hoog blijven. Tegelijkertijd zullen de sector en de overheid moeten blijven navigeren door de uitdagingen van stijgende kosten en economische onzekerheden. Het handhaven van een aantrekkelijke investeringsomgeving en het bevorderen van duurzame mijnbouwpraktijken zullen cruciaal zijn voor het toekomstige succes van de Surinaamse goudindustrie.

2.5. Latijns-Amerika en het Caribisch gebied

De Regio Latijns-Amerika en het Caribisch gebied (LAC) wordt gekenmerkt door hoge ongelijkheid en lage groei. Landen in LAC vertonen een grotere inkomensongelijkheid dan die in andere regio's met een vergelijkbaar ontwikkelingsniveau. De gemiddeld lage economische groei gaat gepaard met lage productiviteit. De mondiale en regionale omstandigheden beperken de ruimte voor macro-economisch beleid om de economische groei in de regio te stimuleren. Uit de resultaten van de economische enquête van Latijns-Amerika en het Caribisch gebied 2024, uitgevoerd door ECLAC (Economic Commission for Latin- America and the Caribbean), blijkt dat de banencreatie zeer zwak is, vooral in de formele sector, waarbij jongeren, vrouwen, ouderen, migranten en plattelandsbewoners het vaakst in de informele sector werken (ECLAC, 2024). Alleen aanzienlijke toenames van publieke en private investeringen, samen met structurele hervormingen om duurzame en rechtvaardige economische groei te bevorderen, kunnen het tij keren. De regio moet groei stimuleren om het hoofd te bieden aan de uitdagingen die op haar afkomen betreffende het milieu, de sociaaleconomische omstandigheden en op het gebied van arbeid, ondanks de beperkte budgettaire en monetaire beleidsruimte.

Alle sub regio's maken een lagere bbp-groei door in 2023 ten opzichte van 2022. Zuid-Amerika groeit met 1,5 procent in 2023, terwijl de groei in 2022 4,0 procent bedraagt. Centraal-Amerika groeit met 4,2 procent, terwijl de groei in 2022 5,5 procent is. Het Caribisch gebied groeit met 8,3 procent, terwijl de groei in 2022 14,0 procent betreft. De landen worden nog steeds geconfronteerd met een complex aan externe omstandigheden. De lopende rekening van LAC vertoont een geringer tekort in 2023 ten opzichte van 2022, onder meer als gevolg van de neerwaartse trend van de internationale grondstoffenprijzen en matiging van de wereldwijde inflatie. Het saldo op de goederenrekening is positief. Het tekort op de handel in diensten is gedaald, in lijn met het herstel van de toerisme sector in de regio en lagere vrachtkosten. Het tekort op de inkomensrekening neemt toe als gevolg van de impact van de geherinvesteerde winsten en de stijging van de rentebetalingen, tegen de achtergrond van hoge internationale financieringskosten. Escalerende geopolitieke spanningen en een aanhoudend krap monetair beleid, met name in de Verenigde Staten en de Europese Unie hebben tot gevolg aanhoudende volatiliteit op de wereldwijde financiële markten, waardoor beleggingskapitaalstromen in 2023 naar de regio negatief zijn. Echter waren directe buitenlandse investeringsstromen voor de regio aanzienlijk en bereikten 2,8 procent van het bbp van LAC. In 2023 is de netto-instroom van buitenlandse directe investeringen USD 139 miljard (ECLAC, 2024). Deze instroom heeft het tekort op de lopende rekening van USD 86 miljard ruimschoots gefinancierd.

Volgens IMF datamapper 2024 zal de economie van de Verenigde Staten van Amerika groeien met 2,5 procent in 2024. De Verenigde Staten is de belangrijkste handelspartner van LAC. China, de op een na grootste handelspartner van de regio, zal groeien met 4,6 procent. De Eurozone zal groeien met 1,4 procent. Verwacht wordt dat de dalende inflatie in 2024 zal leiden tot een herstel van de goederenconsumptie, waardoor de groei van het volume van de goederenhandel wordt gestimuleerd. Volgens de World Economic Outlook (WEO, juli 2024) zal het wereldhandelsvolume voor goederen en diensten in 2024 naar verwachting met 3,1 procent toenemen, komende van een geringe groei in 2023 ten opzichte van 2022 van 0,8 procent. In 2022 was de groei 5,6 procent ten opzichte van 2021. De verwachting is dat de wereldhandelsvolumegroei in 2025 3,4 procent zal bedragen ten opzichte van 2024. Het voornoemd ECLAC rapport maakt melding van een in april 2024 gepubliceerde rapport van het Internationaal Monetair Fonds (IMF, 2024), waarin dit instituut waarschuwt voor de versnippering van de wereldhandel in rivaliserende blokken. Het instituut merkte op dat landen Zo'n 3.000 nieuwe handelsbeperkingen in 2023, bijna drie keer zoveel als in 2019 hebben opgeworpen. De landen hebben in hun inspanningen, om hun toeleveringsketens veerkrachtiger te maken, te verkorten en los te koppelen van geopolitiek ver weg gelegen landen, toenemende geo-economische fragmentatie aangewakkerd. Het ECLAC rapport geeft verder aan dat deze trend wordt gedreven door zorgen in de Verenigde Staten en Europa over toenemende productiecapaciteit in China, waardoor de wereldwijde productie-output met meer dan 5procent is toegenomen sinds 2019. De binnenlandse vraag in China is laag, omdat consumentenbestedingen nog steeds minder dan 40procent van het bbp bedragen, vergeleken met 70procent in de Verenigde Staten. Dit gegeven dwingt Chinese bedrijven om buitenlandse markten op te zoeken om hun overproductie van de hand te doen.

Tabel 2.5.1: Reële BBP groei

Jaarlijkse procentuele verandering							Projecties
	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Noord Amerika	2	-3.4	5.7	2.3	2.5	2.6	1.9
Zuid Amerika	-0.1	-6.3	7.5	4	1.5	1.4	2.7
Centraal Amerika	3.3	-7.2	11.3	5.5	4.2	3.9	3.8
Caribisch gebied	0.7	-4.8	5.1	14	8.3	9.7	6.9
Landen							
+ Mexico	-0.2	-8.6	5.7	3.9	3.2	2.4	1.4
+ Costa Rica	2.4	-4.3	7.9	4.6	5.1	4	3.5
+ Brazilië	1.2	-3.3	4.8	3	2.9	2.2	2.1
+ Argentinië	-2.0	-9.9	10.7	5	-1.6	-2.6	5
+ Chili	0.7	-6.1	11.3	2.1	0.2	2	2.5
+ Trinidad and Tobago	0.1	-9.1	-1.0	1.5	2.1	2.4	2.3
+ Jamaica	1	-9.9	4.6	5.2	2.2	1.8	1.7

Bron: IMF Datamapper, 2023

De verstoringen in de scheepvaartroutes duurt voort volgens ECLAC. De routes door de Rode Zee en het Suezkanaal, en ongunstige klimatologische effecten op de waterstanden in het Panamakanaal, kunnen de vervoerskosten doen stijgen, de reistijden verlengen en de toeleveringsketens (UNCTAD, 2024) verstoren. Hoewel de wereldwijde vrachtkosten stijgen na de aanslagen op de beroepsvaart in de Rode Zee, waar 11 procent van de wereldhandel doorheen gaat, zijn de kosten ver onder het niveau van 2021-2022 en zijn onlangs gedaald (IMF, 2024). Volgens de World Economic Outlook 2024 (WEO, 2024) zal de outputgroei van LAC vertragen in 2024 naar een groeipercentage van 1,9 procent ten opzichte van 2023, komende van een groeipercentage van 2,3 procent in 2023 ten opzichte van 2022. De output groeiprojectie voor 2025 is 2,7 procent. Verwacht wordt dat de grondstoffenprijzen in 2024 met gemiddeld 5procent verder zullen dalen, naast de daling van 23procent in 2023. De prijzen van energiegrondstoffen zullen in 2024 naar verwachting 10procent onder het gemiddelden van 2023 terecht komen. De prijzen van grondstoffen exclusief energie zullen in 2024 op een niveau terecht komen dat overeenkomt met dat van 2023. Verwacht wordt dat de internationale prijzen van verschillende metalen zullen stijgen, als gevolg van een mogelijke vermindering van het aanbod en de voorraden, logistieke problemen en een grotere internationale vraag, gezien hun rol bij het ondersteunen van de energietransitie. De verwachting is dat de bbp-groei in Centraal-Amerika zal dalen van 3,9 procent groei in 2024 naar 3,8 procent groei in 2025. De groei in Zuid-Amerika zal van 1,4 procent in 2024 stijgen naar 2,7 procent in 2025. De groei van het Caribisch gebied zal in 2025 vertragen naar 6,9 procent komende van een groeipercentage van 9,7 procent.

3. Ontwerpbegroting 2025

3.1 Algemeen

De ontwerpbegroting heeft als vertrekpunt het Medium-Termijn Overheidsfinanciën Raamwerk (in het Engels afgekort als MTFF/ Medium-term Fiscal Framework). Om het MTFF op te stellen wordt de daaraan voorafgaande periode geëvalueerd en het beleid voor de toekomst gesimuleerd. Het overheidsfinanciën beleid stuurt aan op het verkleinen van het tekort, met als doel de afhankelijkheid van externe financiering te verminderen en zodoende de weerbaarheid van de staatsfinanciën te verbeteren en de staatsschuld beter te kunnen beheersen.

Tabel 3.1.1: Medium-Termijn Overheidsfinanciën Raamwerk* (MTFF) 2023-2027 (SRD miljoen)

MTFF 2023-2027	2023 Realisatie	2024 NvW	2025 Projectie	2026 Projectie	2027 Projectie
Totale ontvangsten	48.593	48.634	47.188	53.274	59.410
Lopende ontvangsten	34.383	42.813	43.020	48.185	53.237
Belastingen	21.976	26.547	29.662	33.245	36.732
Directe belastingen	12.212	11.919	14.222	15.991	17.668
Indirecte belastingen	9.765	14.629	15.441	17.254	19.063
Niet-belastingen	12.407	16.266	13.358	14.939	16.506
Schenken	375	443	319	400	400
Trekkingen	13.835	5.378	3.849	4.690	5.773
Totale uitgaven	44.399	51.590	50.337	53.922	64.629
Personeelsuitgaven	9.332	11.319	14.277	15.360	16.971
Goederen en diensten	5.733	5.823	7.166	7.933	8.763
Subsidies en transfers	13.943	15.421	11.698	13.046	14.414
Interest	4.162	6.401	4.588	7.167	7.977
Kapitaalsuitgaven	4.009	6.145	3.696	4.840	5.347
Aflossingen	7.221	6.482	8.913	5.577	11.157
Primaire rekening	1.742	4.549	6.503	7.407	8.143
Totale rekening	-2.420	-1.852	1.915	240	166
Begroting saldo	4.194	-2.956	-3.150	-648	-5.218
<i>BBP projectie</i>	127.066	170.864	188.051	210.413	232.478
Primaire rekening	1,4	2,7	3,5	3,5	3,5
Totale rekening	-1,9	-1,1	1,0	0,1	0,1
Begroting saldo	3,3	-1,7	-1,7	-0,3	-2,2

Bron: Ministerie van Financiën en Planning

Noot: *voorlopige cijfers

Onder het Extended Fund Facility (EFF) programma, dat goedgekeurd is op 22 december 2021 door het Bestuur (de Board) van het Internationaal Monetair Fonds (IMF) zijn er afspraken gemaakt om fiscale en monetaire targets te halen binnen een vastgestelde periode. Zo moet bij het opstellen van de begroting rekening worden gehouden met de primaire rekening zoals vastgesteld in het macro-economisch raamwerk. Voor het dienstjaar 2025 is de primaire rekening geraamd op 3.5 procent van het BBP.

Het is gebleken dat er elk jaar discussies zijn over de begroting, in het bijzonder het vaststellen van het saldo op grond van de verwachte ontvangsten en uitgaven. In tabel 3.1.2. is het begrotings- en het financieringstekort weergegeven om het onderscheid tussen deze twee begrippen aan te geven. Hopende met deze uiteenzetting meer duidelijkheid te geven en beter inzicht in de samenstelling van de begroting.

Tabel 3.1.2: Medium-Termijn Overheidsfinanciën Raamwerk* (MTFF) 2023-2027 (SRD mln.)

in mln SRD	2023 Realisatie	2024 NvW	2025 Projectie	2026 Projectie	2027 Projectie
1 Lopende inkomsten	34.383	42.813	43.020	48.185	53.237
Directe belastingen	12.212	11.919	14.222	15.991	17.668
Indirecte belastingen	9.765	14.629	15.441	17.254	19.063
Niet belastingen	12.407	16.266	13.358	14.939	16.506
2 Lopende uitgaven	33.169	38.963	37.728	43.505	48.124
Personele uitgaven	9.332	11.319	14.277	15.360	16.971
Aanschaf goederen en diensten	5.733	5.823	7.166	7.933	8.763
Subsidies en bijdragen	13.943	15.421	11.698	13.046	14.414
3 Interest	4.162	6.401	4.588	7.167	7.977
4 Lopende Rekening (1-2)	1.214	3.850	5.292	4.679	5.113
5 Schenkingen	375	443	319	400	400
6 Kapitaalsuitgaven	4.009	6.145	3.696	4.840	5.347
7 Aflossingen	7.221	6.482	8.913	5.577	11.157
8 Begrotingstekort (4+5-6-7)	-9.641	-8.334	-6.998	-5.338	-10.991
	-7,6%	-4,9%	-3,7%	-2,5%	-4,7%
9 Primaire balans (8+3+7)	1.742	4.549	6.503	7.407	8.143
	1,4%	2,7%	3,5%	3,5%	3,5%
10 Trekkingen	13.835	5.378	3.849	4.690	5.773
11 Financieringstekort/surplus (8+1)	4.194	-2.956	-3.150	-648	-5.218
	3,3%	-1,7%	-1,7%	-0,3%	-2,2%
BBP projectie	127.066	170.864	188.051	210.413	232.478

Bron: Ministerie van Financiën en Planning

Noot: *voorlopige cijfers

3.2 Opzet van de Ontwerpbegroting 2025

Conform artikel 156 lid 3 van de Grondwet dient de Ontwerpbegroting uiterlijk op de eerste werkdag in oktober van het jaar voorafgaand aan het jaar waarop deze voorstellen betrekking hebben, aangeboden te worden aan de Nationale Assemblee door de President van de Republiek Suriname.

In de Ontwerpbegroting 2025 zijn de geraamde overheidsontvangsten en -uitgaven vastgesteld op respectievelijk SRD 47.188 miljoen en SRD 50.337 miljoen, met als resultaat een tekort van SRD 3.150 miljoen. De aflossingen zijn begroot voor een bedrag van SRD 8.913 miljoen. Aan trekkingen is een totaal bedrag van SRD 3.854 miljoen begroot.

Met ingang van het begrotingsjaar 2023 zijn, in lijn met de Comptabiliteitswet 2019, voortaan ook de verplichtingen opgenomen in de begroting. De verplichtingen bepalen de uitgaven voor het begrotingsjaar en kunnen eventueel ook meerjarig doorwerken. Veel verplichtingen in enig begrotingsjaar zijn ook een uitgave in dat jaar. Voor meer transparantie en inzichtelijkheid van de achterstallige leverancierskredieten, zijn deze in kaart gebracht en wordt daarmee rekening gehouden tijdens de begrotingsuitvoering. Conform de Wet van 16 maart 2023 houdende nadere wijziging van de Wet op de Staatsschuld, worden de leverancierskredieten ook bijgehouden door het Bureau voor de Staatsschuld.

Tabel 3.2.1: Ontwerpbegroting 2025 en Nota van Wijziging 2024 (SRD mln.)

Omschrijving	Nota van Wijzigingen 2024	Ontwerp Begroting 2025
UITGAVEN		
Operationele Uitgaven	14.298	16.847
Programma's	45.772	33.490
Totale uitgaven	60.070	50.337
ONTVANGSTEN		
Belastingen	26.547	29.662
Niet-belastingontvangsten	16.267	13.358
Totaal	42.814	43.020
Donormiddelen/Leningen	10.432	4.167
Totale ontvangsten	53.246	47.188
TOTALE BEGROTING		
Uitgaven	60.070	50.337
Ontvangsten	53.246	47.188
Saldo totale begroting	-6.824	-3.150

Bron: Ministerie van Financiën en Planning

De presentatie van de begroting kan ook volgens de internationaal standaard, in het bijzonder de GFSM (Government Finance Statistics Manual), worden gepresenteerd. Vanwege het lidmaatschap van Suriname bij het IMF (Internationaal Monetair Fonds) wordt dit ook gehanteerd door het Ministerie van Financiën en Planning. Volgens de GFSM worden trekkingen en aflossingen gecategoriseerd als financiering, hetgeen betekent dat deze posten niet behoren tot de reguliere ontvangsten en uitgaven. Trekkingen en aflossingen vloeien voort uit een verbintenis die voor korte of langere tijd wordt aangegaan en in de toekomst terugbetaald dient te worden. De Ontwerpbegroting 2025 (OB 2025) conform GFSM wordt in tabel 3.2.2 gepresenteerd.

Tabel 3.2.2: OB 2025 en Nota van Wijziging 2024 naar GFS-classificatie (SRD mln.)

Omschrijving	Nota van Wijziging 2024	Ontwerp Begroting 2025
Totale ontvangsten	43.256	43.339
Lopende ontvangsten	42.813	43.020
Belasting ontvangsten	26.547	29.662
Directe Belastingen	11.919	14.222
Indirecte Belastingen	14.629	15.441
Niet Belasting ontvangsten	16.266	13.358
Schenken	443	319
Totale uitgaven	45.108	41.424
Lopende uitgaven	38.963	37.728
Personeelsuitgaven	11.319	14.277
Goederen en diensten	5.823	7.166
Subsidies en bijdragen	15.421	11.698
Interest	6.401	4.588
Kapitaalsuitgaven	6.145	3.696
Primaire rekening	4.549	6.503
Totale rekening	-1.852	1.915
BBP*	170.864	188.051
Primaire rekening (in % BBP)	2,7	3,5
Tekort/Surplus (% BBP)	-1,1	1,0
<i>Memorandum items</i>		
Trekkingen	5.820	3.849
Aflissingen	8.482	8.913

Bron: Ministerie van Financiën en Planning

3.3 Geraamde overheidsuitgaven

Verwijzend naar tabel 3.2.1. is voor het dienstjaar 2025 de totale overheidsuitgaven begroot voor SRD 50.337 miljoen, hetgeen een daling is van SRD 9.733 miljoen ten opzichte van het dienstjaar 2024. In tabel 3.3.1 zijn de totale uitgaven verdeeld naar de Operationele uitgaven en Programma's weergegeven. De operationele uitgaven voor het dienstjaar 2025 vertonen een stijging van SRD 2.550 miljoen ten opzichte van het begrotingsjaar 2024, de stijging kan voornamelijk in de personele sfeer geplaatst worden. Aan personeelskosten van de ambtenaren (lonen en salarissen en sociale premies) zal een bedrag van SRD 14.277 miljoen worden uitgegeven. In het dienstjaar 2024 zijn de personeelskosten voor SRD 11.319 miljoen geraamd, voorafgaand aan de loonaanpassing. Vermeldenswaard is dat er binnen de programma's ook personeelskosten zijn opgebracht van bijvoorbeeld parastatalen, overheidsstichtingen en subsidie ontvangende instellingen.

De regering heeft met de vakbonden een akkoord bereikt voor een loonaanpassing van 15 procent, per ingaande juli 2024. De uitbetaling zal echter eind oktober 2024 plaatsvinden, waarbij de uitbetaling van de TWK (juli, augustus en september) vanaf oktober zal plaatsvinden in het laatste kwartaal van 2024. Volgend jaar wordt er een loonaanpassing van 5procent in januari 2025 toegekend en de incorporatie van de koopkrachtversterking (KKV) van SRD 3.500 zal per ingaande januari 2025 plaatsvinden.

De beleidsprogramma's voor 2025 zijn begroot voor een totaal bedrag van SRD 33.490 miljoen. In vergelijking met 2024 zijn de programma's met SRD 12.283 miljoen gedaald. Betreffende daling is onder andere te wijten aan een afname van de overheidsuitgave, alsook de externe financiering. Onderstaande tabel 3.2.3. is een weergave van de programma's naar ministerie/directoraat en staatsorganen en zullen respectievelijk uit eigen bijdrage, donormiddelen of leningen worden gefinancierd.

Tabel 3.3.1: Operationele uitgaven en Programma's per Ministerie/Directoraat en Staatsorganen (SRD mln.)

Ministeries/directoraten	Operationele uitgaven		Programma's		Totale uitgaven	
	Nota van Wijziging 2024	Ontwerp Begroting 2025	Nota van Wijziging 2024	Ontwerp Begroting 2025	Nota van Wijziging 2024	Ontwerp Begroting 2025
Justitie en Politie	2.805	3.486	212	113	3.017	3.599
Binnenlandse Zaken	874	1.031	311	808	1.186	1.839
Regionale Ontwikkeling en Sport (ROS)	1.190	1.600	89	70	1.280	1.670
Defensie	1.114	1.281	24	25	1.138	1.307
BuZa, Int. Business & Int. Samenw. (BIBIS)	513	516	115	81	628	597
Financien en Planning	305	337	28.026	19.098	28.331	19.436
Econ. Zaken, Ondernemerschap en Techn. Innovatie	159	138	302	196	460	334
Landbouw, Veeteelt en Visserij	260	317	1.458	1.132	1.717	1.449
Natuurlijke Hulpbronnen	271	266	1.113	853	1.384	1.119
Arbeid, Werkgelegenheid en Jeugdzaken	233	192	73	61	306	254
Sociale Zaken en Volksontwikkeling	483	588	3.949	3.215	4.432	3.803
Onderwijs, Wetenschap en Cultuur	3.431	3.875	2.035	1.511	5.467	5.387
Volksgezondheid	186	226	3.647	2.822	3.833	3.049
Openbare Werken	681	730	2.918	2.082	3.599	2.812
Transport Communicatie en Toerisme	234	233	542	563	730	797
Grondbeleid en Bosbeheer	140	171	85	61	225	232
Ruimtelijke Ordening en Milieu	44	35	58	45	101	80
Kabinet President	718	883	385	368	1.102	1.251
Kabinet Vice President	228	360	193	193	420	553
De Nationale Assemblee	159	188	107	89	267	278
Hof van Justitie	163	200	60	57	223	257
Openbaar Ministerie	66	84	9	5	75	89
Rekenkamer	41	52	26	20	67	72
Totale uitgaven	14.298	16.792	45.737	33.469	59.990	50.261

Bron: Ministerie van Financiën en Planning

Tabel 3.3.2: Financieringsbronnen van Programma's per Ministerie/Directoraat en Staatsorganen (SRD mln.)

Ministerie/Directoraat	Nota van Wijziging 2024			Totaal Beleid Progr. 2024	Ontwerp Begroting 2025			Totaal Beleid Progr. 2025
	Eigen bijdrage	Donor	Lening		Eigen bijdrage	Donor	Lening	
Justitie en Politie	204	8	-	212	113	-	-	113
Algemene Zaken	-	-	-	-	-	-	-	-
Binnenlandse Zaken	307	-	-	307	804	-	-	804
HRM	4	-	-	4	4	-	-	4
Regionale Ontwikkeling (ROS)	66	-	-	66	53	-	-	53
Agrarische Ontwikkeling Binnenland (ROS)	1	-	-	1	1	-	-	1
Duurzame Ontwikkeling Afro Surinamers (ROS)	5	-	-	5	4	-	-	4
Duurzame Ontwikkeling Inheemsens (ROS)	3	-	-	3	2	-	-	2
Sportzaken	14	-	-	14	9	-	-	9
Defensie	19	5	-	24	23	3	-	25
BuZa, Int. Business & Int. Samenw. (BIBIS)	75	-	40	115	51	-	30	81
Financien (F&P)	21.053	-	150	21.203	17.605	-	38	17.642
Belastingen (F&P)	241	-	-	241	133	-	-	133
Ontwikkelingsfinanciering en Planning (F&P)	88	11	6.482	6.582	87	12	1.224	1.323
Econ. Zaken, Ondernemerschap en Techn. Innovatie	197	4	100	302	154	8	35	196
Landbouw, Veeteelt en Visserij	1.337	-	121	1.458	1.000	-	132	1.132
Algemeen Beheer (NH)	3	-	-	3	2	-	-	2
Mijnbouw (NH)	42	20	75	137	30	10	45	85
Water (NH)	67	103	100	269	49	65	63	176
Energie (NH)	266	9	429	704	226	-	363	589
Arbeid, Werkgelegenheid en Jeugdzaken	73	-	-	73	61	-	-	61
Sociale Zaken en Volksontwikkeling	3.466	0	482	3.949	2.587	0	627	3.215
Administratief Technischbeheer (Onderwijs)	979	-	-	979	757	-	-	757
Algemeen Vormend Onderwijs (Onderwijs)	81	96	100	277	71	72	110	254
Beroepsonderwijs (Onderwijs)	3	-	144	147	23	-	-	23
Hoger en Wetenschappelijk Onderwijs (Onderwijs)	401	-	-	401	305	-	-	305
Cultuur (Onderwijs)	7	-	225	232	5	-	169	173
Volksgesondheid	3.458	26	163	3.647	2.674	30	118	2.822
Bouw- en Stedebouwkundige Werken (OW)	113	-	-	113	75	-	-	75
Civiel Technische Werken (OW)	969	108	1.379	2.456	611	81	894	1.586
Openbaar Groen (OW)	272	-	-	272	335	-	-	335
Onderzoek en Dienstverlening (OW)	77	-	-	77	86	-	-	86
Algemeen en Administratieve zaken (TCT)	35	-	-	35	21	-	-	21
Toerisme (TCT)	48	-	-	48	34	-	-	34
Transport (TCT)	439	-	-	439	489	-	-	489
Communicatie (TCT)	55	-	-	55	41	-	-	41
Algemeen Beheer (GBB)	11	-	-	11	7	-	-	7
Grondbeleid en bosbeheer (GBB)	32	42	-	74	24	30	-	54
Ruimtelijke ordening (ROM)	11	-	-	11	6	-	-	6
Milieu (ROM)	42	5	-	47	35	1	-	36
Algemeen Beheer en Financiële Zaken (ROM)	-	-	-	-	3	-	-	3
Kabinet President	385	-	-	385	368	-	-	368
Kabinet Vice President	193	-	-	193	193	-	-	193
De Nationale Assemblée	106	2	-	107	84	5	-	89
Hof van Justitie	60	-	-	60	57	-	-	57
Openbaar Ministerie	9	1	-	9	5	-	-	5
Rekenkamer	24	2	-	26	18	2	-	20
Totale uitgaven	35.341	443	9.989	45.772	29.322	319	3.849	33.490

Bron: Ministerie van Financiën en Planning

De eigen bijdrage vanuit de overheid voor de beleidsprojecten 2025 bedraagt SRD 29.322 miljoen, zijnde een afname van SRD 6.018 miljoen ten opzichte van de begroting 2024. Uitgaande van de externe financiering, wordt voor de begroting 2025 vanuit de donormiddelen SRD 319 miljoen verwacht en voor een bedrag van SRD 3.849 miljoen zullen programma uitgaven voor het dienstjaar 2025 middels (lopende) leningen worden gedekt. In vergelijking met de begroting 2024, neemt de externe financiering voor de begroting 2025 met

SRD 6.265 miljoen af. Desalniettemin, moeten de begrote programma's en projecten resulteren in het verwezenlijken van de vastgestelde ontwikkelingsdoelen zoals onderwijs, infrastructuur, gezondheidszorg, capaciteitsopbouw, woningbouw en productie. Daarnaast is het begrotingsjaar 2025 een verkiezingsjaar en in dat kader is er begrotingsruimte gecreëerd voor instituten die een belangrijke rol vervullen in dit proces, zoals het Onafhankelijk Kiesbureau (OKB) en het Centraal Hoofdstembureau (CHS). Tevens is op de begroting 2025 van het Ministerie van Binnenlandse Zaken op de post "Pre- en Post electorale activiteiten" een bedrag van SRD 600 miljoen begroot, in het begrotingsjaar 2024 was reeds SRD 200 miljoen geraamd.

Enkele van de geraamde programma uitgaven in 2025, welke gefinancierd zullen worden met eigen middelen of externe financiering zijn onder andere:

- Fiscal Support Program to Regain Growth (FISREG) is een programma van het Ministerie van Financiën en Planning gefinancierd door de Inter-American Development Bank (IDB), met het doel het versterken van de institutionele- en infrastructurele capaciteit van het ministerie door het ondersteunen van organisatorische verandering van de Belastingdienst, het verbeteren van fiscale processen en procedures, het verbeteren van de naleving en de toepassing van de belastingwetgeving en het versterken van de financiële infrastructuur van het Ministerie van Financiën en Planning. Voor 2025 is het geraamd bedrag SRD 37,5 miljoen.
- Programma's betreffende de verbetering van de toegang tot drinkwater voor zowel het kustgebied als het binnenland zijn voor SRD 175,5 miljoen op de begroting van het Ministerie van Natuurlijke hulpbronnen opgenomen. De financiering komt vanuit de overheid zelf, als externe financiers zoals het Caribbean Development Fund (CDF), de KBC-bank België en een donatie van de Belgische stichting G-STIC.
- Het programma "Renewable Energy" is gericht op het uitvoeren van activiteiten ter ontwikkeling en benutting van hernieuwbare energiebronnen. Met deze energiebronnen zal in het bijzonder het Binnenland van elektriciteit worden voorzien. Het totaal geraamd bedrag voor deze maatregel is SRD 420,7 miljoen op de begroting van het Ministerie van Natuurlijke Hulpbronnen.
- Het programma "Werken en diensten ten behoeve van wegen" is opgebracht op de begroting van het ministerie van Openbare Werken ter continuering van bestaande infrastructurele werken en die eventueel moeten worden opgestart. Het streven is om per district materieel en materialen stand-by te hebben voor spoed verbeteringen of op afroep basis van het volk. Voor het dienstjaar 2025 is een bedrag van SRD 347 miljoen begroot.

De verschillende sociale uitkeringen zullen in 2025 worden voortgezet. Op de begroting van het Ministerie van Sociale Zaken en Volkshuisvesting, gaat het om AOV, AKB, FBMMEB en FBZWHH, die voor SRD 2.213 miljoen zijn geraamd. Het proces van het digitaliseren van deze uitkeringen wordt voortgezet middels het programma Financial inclusion en wel voor het bedrag van SRD 20 miljoen in 2025. Daarnaast zijn er andere sociale voorzieningen welke getroffen zijn en zowel op de begroting van het Ministerie van Volksgezondheid, Financiën en Planning en het Ministerie van Arbeid Werkgelegenheid en Jeugdzaken voorkomen.

3.4 Geraamde overheidsontvangsten

Bij de geraamde ontvangsten wordt er een onderscheid gemaakt in:

- Belastingen (directe- en indirecte belastingen)
- Niet-belastingontvangsten (NBO)
- Schenkingen (donormiddelen)
- Trekkingen (leningen)

Voor het dienstjaar 2025 zijn de totale inkomsten uit hoofde van de belastingen geraamd op SRD 29.662 miljoen en onderverdeeld naar directe belastingen (SRD 14.222 miljoen) en naar indirecte belastingen (SRD 15.441 miljoen). In absolute termen zijn de totale belastingen met SRD 3.115 miljoen toegenomen ten opzichte van 2024. Volgens projecties zullen de inkomstenbelasting en de in 2023 geïmplementeerde Belasting op de Toegevoegde Waarde (BTW) een grote bijdrage leveren aan de totale belastingen.

Bij de niet-belasting ontvangsten is een daling geconstateerd ten opzichte van 2024. In totaal is voor het begrotingsjaar 2025 een bedrag van SRD 13.358 miljoen geraamd, circa 18procent daling ten opzichte van 2024. Er zijn diverse redenen van de daling, bijvoorbeeld opbrengsten met een eenmalig karakter (zoals bonus) of aangepaste projecties (grondconversie is eenmalig van aard en zal naar gelang de tijd een dalende trend hebben).

De geraamde belasting en niet-belasting ontvangsten voor het dienstjaar 2025 zijn in tabel 3.3.3 weergegeven.

Tabel 3.3.3: Ontvangsten verdeeld naar belastingen en niet-belasting ontvangsten (SRD mln.)

Omschrijving	Nota van Wijzigingen 2024	Ontwerp Begroting 2025	Vershil
Directe belastingen	11.919	14.222	2.303
Inkomstenbelasting	11.713	13.531	1.818
Vermogensbelasting	37	6	-31
Huurwaardebelasting	30	6	-24
Dividendbelasting	18	556	538
Loterijbelasting	8	12	4
Casinobelasting	75	91	16
Bronbelasting	38	19	-19
Solidariteitsheffing			0
Indirecte belastingen	14.628	15.441	813
Invoerrechten	5.223	4.611	-612
Statistiekrecht	386	262	-124
Omzetbelasting	725	26	-699
Uitvoerrecht op hout	721	732	11
Accijns op alcoholvrije dranken	313	242	-71
Accijns op gedestilleerd	279	208	-71
Accijns op bier	360	241	-119
Accijns op rooktabak en sigaretten	301	217	-84
Verbruiksbelasting op motorbrandstoffen	750	1.892	1.142
Belasting op publieke gemakkelikheden	20	13	-7
Belasting op de Toegevoegde Waarde (BTW)	5.550	6.996	1.446
Totaal belastingen	26.547	29.662	3.115
Totaal niet-belasting ontvangsten	16.267	13.358	-2.909
Totaal ontvangsten	42.814	43.020	206

Bron: Ministerie van Financiën en Planning

Tabel 3.3.4: De ontvangsten per donor en lening van de OB 2025 en de Nota van Wijziging 2024 (SRD mln.)

Omschrijving	Nota van Wijziging 2024			Ontwerp Begroting 2025		
	Donor	Lening	Totaal	Donor	Lening	Totaal
CDB	11	1.871	1.882	20	-	20
India	-	-	-	-	-	-
IsDB	-	589	589	-	320	320
IDB	-	-	-	-	-	-
IaDB	16	5.814	5.830	-	2.741	2.741
Nederland	101	-	101	75	-	75
PAHO	-	-	-	-	-	-
UNDP	-	-	-	1	-	1
OFID	-	25	25	-	19	19
Global Fund	26	-	26	30	-	30
UNFPA	-	-	-	-	-	-
AFD	-	-	-	-	-	-
UNICEF	1	-	1	0	-	0
EU	-	-	-	-	-	-
Overig	299	1.691	1.989	193	769	962
Totaal	443	9.989	10.443	318	3.849	4.168

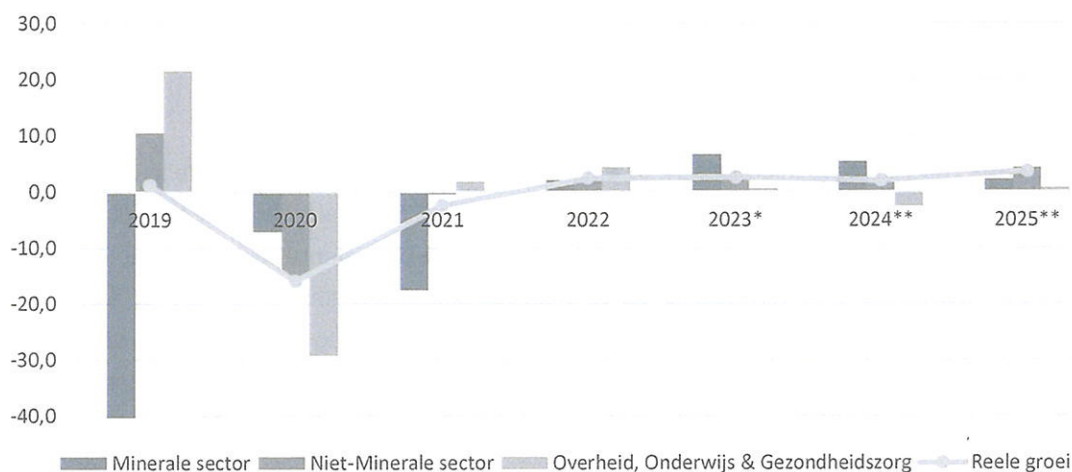
Bron: Ministerie van Financiën en Planning

4. Macro-economische ontwikkelingen

4.1. Ontwikkelingen in de Reële Sector

In deze paragraaf worden de ontwikkelingen van de reële sector over de periode 2019-2025 beschreven. De historische reeks (2019-2023) is afkomstig van het Algemeen Bureau voor de Statistiek. Stichting Planbureau Suriname heeft recentelijk op basis van de historische reeks en actuele data projecties gemaakt van het Bruto binnenlands Product voor de Jaren 2024 en 2025.

Tabel 4.1.1: Verloop reële groeicijfers BBP en sectoren voor de periode 2019-2025

Bron: ABS, SPS.

Noot: 2021-2023 voorlopige cijfers; 2024-2025 projecties

In 2022 herstelde de Surinaamse economie zich, met een gerealiseerde reële groei van 2,4 procent. De groei werd gedreven door zowel de minerale sector als de niet-minerale sector, met respectievelijk 2 procent en 2,2 procent. Bij de minerale sector verbeterde de productie van goudverwerking met ongeveer 5 procent, terwijl de productie van olieraffinaderijproducten steeg met circa 11 procent. Veder leverden de sectoren Accommodatie & Voedingsdiensten en Informatie en communicatie ook een bijdrage aan het positieve reële groeicijfer in de niet-minerale sector, met respectievelijk 4,4 procent om 4,6 procent. De sector Handel groeide in dat jaar met 2,6 procent.

In 2023 bedroeg de groei van het Bruto Binnenlands Product in constante prijzen 2,5 procent. Dit positieve resultaat was het gevolg van een toename in de Bruto toegevoegde waarde van verschillende sectoren: De sector Mijnbouw steeg met circa 11 procent, Industrie met circa 5 procent, Transport & Opslag met 8 procent, Accommodatie & Voedingsdiensten met circa 11 procent, Groot- en kleinhandel en markten met circa 5 procent en Verzekerings- en andere financiële instellingen ook met circa 5 procent.

Tabel 4.1.2: Procentuele jaarlijkse BBP-groei in constante prijzen

Reële groei cijfers	2019	2020	2021*	2022*	2023*	2024**	2025**
Minerale sector	-41.0	-7.1	-17.6	2.0	6.6	5.5	2.2
- Goud	-41.9	-12.4	-19.2	1.9	8.3	5.3	2.2
- Olie	-39.7	0.9	-15.5	2.2	4.5	5.6	2.1
Niet-Minerale sector	10.5	-14.9	-0.4	2.2	2.3	2.2	4.3
- Productie sector	25.1	-20.2	-6.1	0.6	-1.4	4.4	3.4
- Diensten sector	4.2	-12.1	2.3	2.8	3.8	1.3	4.7
Overheid, Onderwijs & Gezondheidszorg	21.6	-29.2	1.9	4.3	0.6	-2.6	0.7
Reële groei	1.2	-16.0	-2.4	2.4	2.5	2.0	3.6

Bron: ABS, SPS.

Noot: * Voorlopige cijfers

**Projecties

Op basis van verkregen informatie uit de sectoren is voor de totale productie in de jaren 2024 en 2025 een reële groei geprojecteerd van respectievelijk 2 procent om 3,6 procent. Voor 2024 wordt in vergelijking met 2023 een groeivertraging verwacht in zowel de minerale -als de niet-minerale sector van 5,5 procent om 2,2 procent. Voor 2025 is de verwachting dat de groei vooral gedreven zal worden door de niet-minerale sector met een groei van 4,3 procent. De sectoren die positief zullen bijdrage aan dit reële groeicijfer van de niet-minerale sector zijn onder meer Agrarische, Bosbouw en Visserij (5,7 procent); Handel (6,6 procent); Transport en Opslag (6,1 procent) alsook Accommodatie & Voedingsdiensten (15 procent).

Tabel 4.1.3: Reële groeicijfers Primaire- Secundaire- en Tertiaire sector en Overheid, Onderwijs en Gezondheidszorg 2019-2025

Reële groei cijfers	2019	2020	2021*	2022*	2023*	2024**	2025**
Primair	-19.3	-16.1	-8.0	-2.2	1.5	2.1	4.1
Secundair	-2.5	-15.9	-11.1	2.5	1.1	5.9	2.5
Tertiair	4.2	-12.1	2.3	2.8	3.8	1.3	4.7
Overheid, onderwijs & gezondheidszorg	21.6	-29.2	1.9	4.3	0.6	-2.6	0.7

Bron: ABS, SPS

Noot: * Voorlopige cijfers

**Projecties

Onder de primaire sector vallen de volgende sectoren: Landbouw, Bosbouw en Visserij alsook Mijnbouw. In 2024 zal de productie van de primaire sector toenemen met 2,1 procent, dankzij een stijging van de productie van de sectoren Agrarisch, Bosbouw en Visserij met 3 procent. In de productie van eenjarige gewassen en meerjarige gewassen is er een stijging geprojecteerd van 1,5 procent om 0,3 procent. Voor de padieproductie is er een groei van 1,4 procent geprojecteerd, en voor de rondhoutproductie een groei van ongeveer 9,8 procent. De productie van ruwe aardolie zal met 1 procent stijgen, terwijl de productie van gouderts met 1 procent zal afnemen.

De productie van de primaire sector zal naar verwachting in 2025 toenemen met 4,1 procent. Deze groei zal voornamelijk voortkomen uit de bosbouwsector. Volgens informatie van de Stichting Bosbeheer en Bostoezicht (SBB) zal de productie van rondhout toenemen tot een niveau van 600.000 m³, een groei van 20 procent ten opzichte van 2024. Volgens voorlopige gegevens vanuit de oliesector zal de productie van ruwe olie in 2025 een lichte stijging van 0,1 procent vertonen in vergelijking met 2024.

Tot de secundaire sector worden gerekend: Industrie, Nutsvoorzieningen en Constructie.

De groeiprojectie voor 2024 voor de secundaire sector is 5,9 procent. Voorlopige gegevens vanuit de industriector geven aan dat de productie van geraffineerde olieproducten zal stijgen met circa 14,3 procent en de productie van houtverwerking zal stijgen met circa 25 procent. Er is een voorlopige aanname geprojecteerd voor de constructiesector van 3,4 procent. Dit groeicijfer heeft voornamelijk te maken met de toename in het lokaal verbruik van hout en de uitvoering infrastructurele werken van de Overheid. Voor 2025 is de groei van de secundaire sector geprojecteerd op 2,5 procent. De daling is te wijten aan een terugval in de productie van goud- en olieverwerking, terwijl de productie van houtverwerking met bijna 31 procent zal stijgen.

Tot de Tertiaire sector worden gerekend de dienstverlenende sectoren: Groot & Kleinhandel & Markten; Transport & Opslag; Accommodatie & Voedingsdiensten en Gerelateerde Zaken; Informatie & Communicatie; Verzekerings- & andere Financiële Instellingen; Woon- en Commerciële Diensten en hieraan gerelateerde diensten; Professionele, Wetenschappelijke & Technische Activiteiten; Overige Diensten.

De reële groei van de Tertiaire sector zal in 2024 vertragen tot 1,3 procent in vergelijking met een groei in 2023 van 3,8 procent. Voorlopige aannames geven aan dat de sector Groot & Kleinhandel zal afnemen met 1,7 procent. Deze afname heeft voornamelijk te maken met de daling van de import van consumptiegoederen. Voor 2025 is er voor de Tertiaire sector een groei van 4,7 procent geprojecteerd. De sectoren die hieraan een belangrijke bijdrage zullen leveren zijn Groot & kleinhandel & markten, Transport & opslag en Accommodatie & voedingsdiensten. Er zijn goede groeivoorzichten in de sectorhandel. Het is te verwachten dat de negatieve trend in de import van huishoud- en consumptiegoederen van 2024 zal omslaan in een positieve groei van 6,6 procent. De oorzaak is ondermeer de te houden verkiezingen in 2025 en de olie- en gasontwikkelingen. De groei binnen sector Accommodatie & voedingsdiensten zal in 2025 toenemen, vanwege de olie- en gasindustrie, waarbij de categorie business toeristen met bestemming Suriname zal groeien met spin-off naar het hotelwezen. De komst van buitenlandse bedrijven en werknemers zal leiden tot een grotere vraag naar accommodatie- en voedingsdiensten.

De reële groei voor de sector Overheid, Onderwijs, Gezondheidszorg & sociale activiteiten bedroeg in 2022 en 2023 respectievelijk 4,3 procent en 0,6 procent. Voor de daaropvolgende twee jaren wordt een reële groei van respectievelijk -2,6 procent en 0,7 procent verwacht, vanwege inspanningen om het ambtenarenbestand en de loonsom van de overheid beheersbaar te houden.

Tabel 4.1.4: Macro-economische grootheden 2019-2025(SRD 1000)

Omschrijving	2019	2020	2021*	2022*	2023*	2024**	2025**
Bruto Binnenlands Product (basis prijzen) 2015=100	16552329	13908062	13569347	13895855	14248751	14531491	15057666
Bruto Binnenlands Product (marktprijzen) 2015=100	17959485	15090422	14722912	15077177	15460074	15766850	16337756
Bruto Binnenlands Product (basis prijzen)	31051243	37396970	59858787	91431886	121523206	141891831	141614572
Bruto Binnenlands Product (marktprijzen)	31732343	38719470	61226087	93687386	127066006	155720411	157055102
Bruto Nationaal Inkomen (basisprijzen)	27953003	33024046	52348667	83914142	110205110	130990557	132071222
Bruto Nationaal Inkomen (marktprijzen)	28634103	34346546	53715967	86169642	115747910	144819137	147511752
Beschikbaar Inkomen	29308647	35513723	56508387	89246638	120853736	150595241	152568352
Nationaal Inkomen per capita in SRD	47883	56408	87131	137893	182741	225481	226502
Nationaal Inkomen per ccapita in US\$	6359	6007	5147	5642	4971	6027	6916
Beschikbaar Inkomen per capita in US\$	6509	6211	5414	5844	5190	6268	7153
BBPmp per capita in US\$	7047	6772	5866	6134	5457	6481	7364
Mid-year population	598000	608900	616500	624900	633400	642268	651259

Bron: ABS, SPS

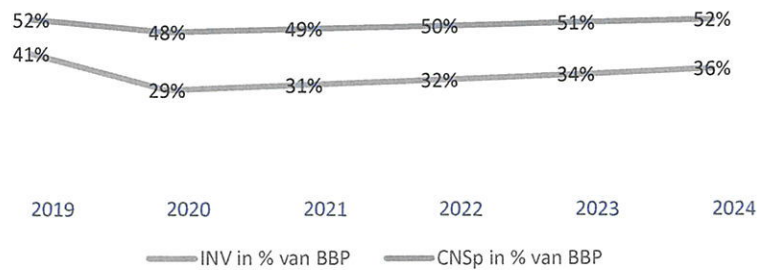
Noot: * Voorlopige cijfers

**Projecties

De Bruto Toegevoegde Waarde tegen basisprijzen in lopende prijzen vertoonde een stijgende lijn in de periode 2022-2023 en bedroeg circa SRD 93,7 miljard in 2022 en circa SRD 127,0 miljard in 2023. Voor de jaren 2024 en 2025 is een verdere toename van genoemde indicator geprojecteerd van respectievelijk circa SRD 155,7 miljard en SRD 157,0 miljard.

4.2. Investerings

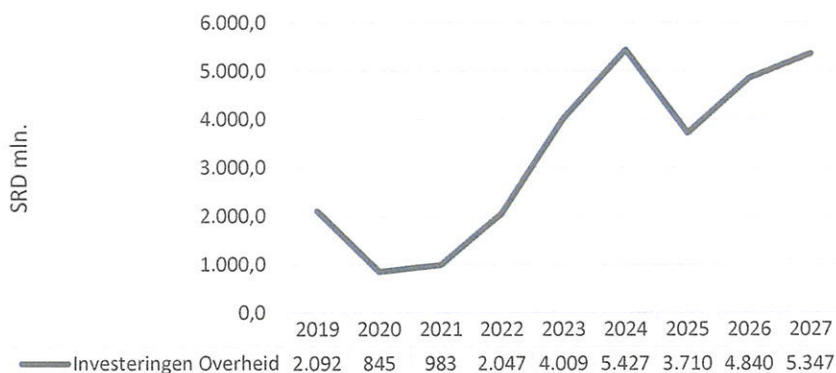
Investerings van zowel overheid als particuliere bedrijven genereren inkomens welke een stimulans is voor bbp-groei. Figuur 4.2.1 geeft het percentage weer van de investeringen en de private consumptie in relatie tot het bbp tegen markt prijzen in constante prijzen. Zoals figuur 4.2.1 aangeeft beslaan de consumentenbestedingen in de verslagperiode niet minder dan gemiddeld circa 50 procent van het bbp-mp in constante prijzen. Consumptieve bestedingen stimuleren bedrijvigheid en verhoogde economische activiteit heeft positieve effecten op bbp-groei. Volgens de tabel is de ratio investeringen in relatie tot bbp nog niet op het pre- COVID-19 niveau. De ratio was in 2019 circa 41 procent, terwijl wordt ingeschat dat deze in 2024 circa 36 procent zal bedragen. De investeringen zijn dus nog herstellende, terwijl wordt ingeschat dat de private consumptie in relatie tot het bbp-mp in constante prijzen wel reeds op het pre- COVID-19 niveau terecht zal komen in 2024, namelijk 52 procent van het bbp. Als de investeringen niet toereikend zijn en de private consumptie niet goed op gang komt heeft dat effect op economische groei.

Figuur 4.2.1: Investerings en private consumptie in procenten van BBP-mp(Constante prijzen) 2019-2024

Bron: SPS

Bij het achterblijven van de private consumptie en de private investeringen gaat de overheid er vaak toe over om middels kapitaalsuitgaven de economische bedrijvigheid aan te wakkeren. In 2022 zijn de overheidsinvesteringen in nominale waarden toegenomen tot SRD 2.047 mln., circa 108 procent toename ten opzichte van 2021 en in 2023 tot circa SRD 4.009 mln. De kapitaalsinvesteringen in 2023 zijn onder meer gegaan naar infrastructurele werken uitgevoerd door het ministerie van Openbare Werken, projecten uitgevoerd door het ministerie van Natuurlijke Hulpbronnen, Onderwijs Wetenschap en Cultuur en Landbouw Veeteelt en Visserij. Het is niet duidelijk als deze stijgende trend, zoals geprojecteerd door het Ministerie van Financiën en Planning, zal aanhouden gezien de beperkte ruimte op de begroting en het streven van de overheid naar stabiliteit van de financiële sector. In dit streven wordt stringente begrotingsdiscipline aangehouden. Het is niet altijd mogelijk voor de overheid om als katalysator van groei op te treden. De investeringen in offshore-olie zullen aanzienlijke budgettaire ruimte aan de Surinaamse overheid bieden, maar dat zal pas in 2028 en de jaren daarna realiteit worden.

Figuur 4.2.2: Investerings van de Overheid 2019 -2023 realisatie en 2024-2027 projecties (Nominaal)

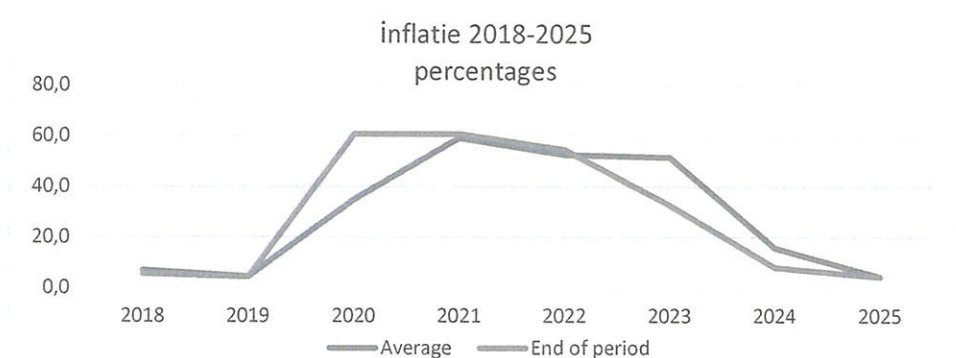
Bron: Financieel Jaarplan 2024

Als bij investeringen het grootste deel van de investeringsgoederen geïmporteerd wordt, zal de impact van investeringsuitgaven op bbp-groei beperkt zijn. Dit deel van de investeringsuitgaven circuleert dan niet binnen de economie van Suriname maar verlaat de landsgrenzen en stimuleert economische groei in de importorigine staten. Vanwege de geringe industrialisatiegraad moeten vele investeringsgoederen uit het buitenland gehaald worden. De import van investeringsgoederen beslaat niet minder dan 60 procent van de totale import in de verslagperiode.

4.3 Inflatie, Lonen en Koopkracht

De gemiddelde Consumptie Prijs Index steeg van 140,6 in 2019 naar 697.5 in 2023, dat is gelijk aan een inflatie van 395.9 procent. In de COVID jaren 2020 en 2021 bereikte de jaareinde (dec-dec) inflatie een piek van 60,7 procent en de gemiddeld inflatie 59,1 procent in 2021, vanwege de hoge overheidsuitgaven en verminderde inkomsten met als gevolg grote tekorten op de begroting. In 2022 was de gemiddelde inflatie 52,4 procent en de jaareinde 54,6 procent. Vanaf 2023 is een dalende trend te zien in de inflatiecijfers doordat de overheid een betere grip heeft op de uitgaven en de inkomsten. Ook vertoont de wisselkoers een dalende trend na april 2023, evenals de geldhoeveelheid. De verwachting is dat de gemiddelde inflatie in 2024 verder daalt naar circa 16 procent en in 2025 beneden de 10 procent. De jaareinde inflatie zal in 2024 tussen de 8 en 9 procent liggen en in 2025 tussen de 4 en 5 procent.

Figuur 4.3.1: Inflatie gemiddelde periode 2018-2024

Bron: 2018-2022 ABS, 2023-2024 schatting van SPS

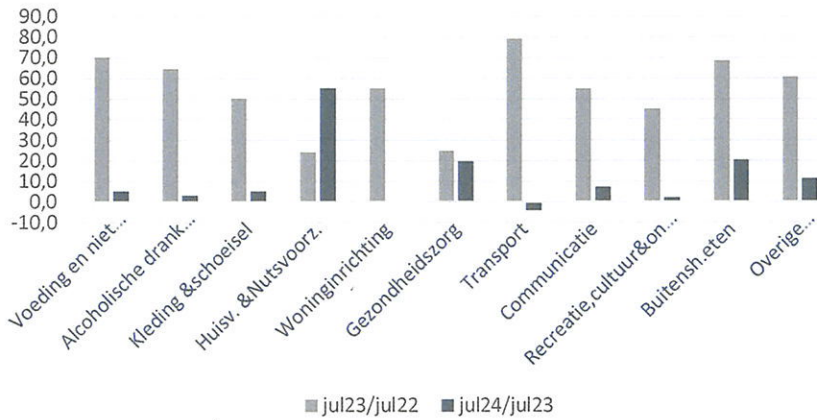
In figuur 4.3.2 is in beeld gebracht de inflatie ontwikkeling van de diverse categorieën van goederen en diensten, die gemeten worden door het Algemeen Bureau voor de Statistiek. De inflatie cijfers van de diverse categorieën zijn de juli inflatiecijfers.

In juli 2023 ten opzichte van juli 2022 droegen de volgende categorieën bij aan de toename van de gemiddelde stijging: voeding en drank(70.3procent), transport(79.3 procent), alcoholische dranken communicatie, woninginrichting, buitenshuis eten(68,6 procent) en overige goederen en diensten.

Juli 2024 ten opzichte van juli 2023 laat een heel ander beeld zien volgens de cijfers van het ABS. De volgende hoofdgroepen dragen bij aan de inflatie te weten: huisvesting en nutsvoorzieningen(55 procent toename), gezondheidszorg(19.7 procent) en buitenshuis eten met 20,3 procent.

In het totale pakket van goederen en diensten hebben de categorieën voeding en drank, huisvesting en nutsvoorzieningen, transport en overige goederen en diensten het zwaarste gewicht. Als er verstoringen hierbinnen plaatsvinden, is er een grotere impact op het algemeen prijspeil te merken.

Jaarinflatie per hoofdgroep juli 2023/juli 2022 en juli 2024/juli 2023

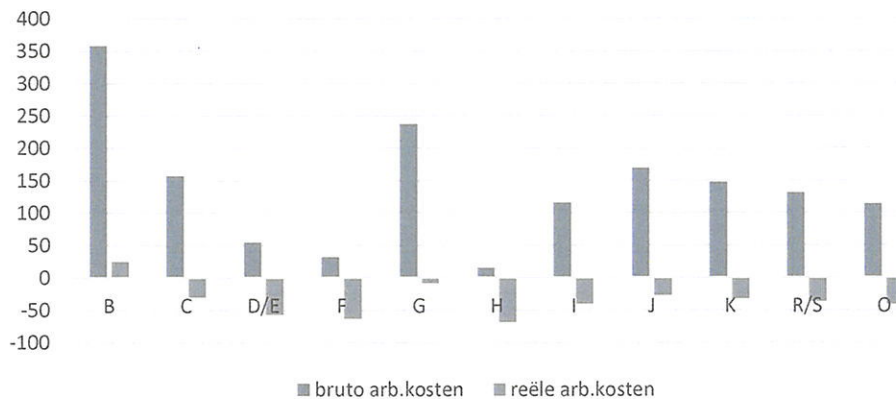
Figuur 4.3.2: Inflatie naar hoofdgroep in juli 2023/juli2022 en juli 2024/juli2023

Bron: ABS, bewerking SPS

Lonen en koopkracht

Als proxy voor de loonontwikkeling in de private sector (Figuur 4.3.2). wordt gebruik gemaakt van de arbeidskosten (lonen, salarissen plus sociale lasten) die door het ABS worden bijgehouden. De bruto arbeidskosten als kostenpost voor de werkgever(s) geven niet aan wat de werknemer over houdt in zijn loonzakje. (De bedragen per bedrijfstak zijn in de annex opgenomen)

groei bruto en reële arbeidskosten in 2023 t.o.v. 2020 van werknemers in grote bedrijven

Figuur 4.3.3: Groei bruto en reële arbeidskosten in 2023 ten opzichte van 2020

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek/ *Voorlopige cijfers, bewerking SPS

ISIC rev.4

B	Mijnbouw
C	Fabricage
D/E	Elektriciteit, Gas en Water
F	Constructiewerken
G	Groot- en kleinhandel, Reparatie van Motorvoertuigen, Motorfietsen
H	Transport en Opslag
I	Hotels en Restaurants
J	Informatie & Communicatie
K	Financiële Instellingen
R/S	Kunst, Entertainment, Recreatie en overige diensten
O	Overheid

Bron: ABS

Uit de cijfers blijkt dat de groei in de nominale arbeidskosten in 2023 (figuur 4.3.3) niet heeft gezorgd voor positieve groei van de reële lonen in de verschillende bedrijfstakken vergeleken met 2020, behalve de Mijnbouwsector. De reële "lonen" in de sector mijnbouw stijgen met 24 procent ten opzichte van 2020. Vooral in de bedrijfstakken: D/E, F, H, en I was er sprake van een aanzienlijke krimp in de ontwikkeling van de reële lonen. Deze bedrijfstakken hebben zware klappen geïncasseerd in de COVID periode, waarbij er ook sprake was van een stijgende inflatie in 2023. In 2024 en 2025 wordt een lagere inflatie verwacht evenals koopkrachtverbetering voor de werknemers.

Tabel 4.3.1: Koopkracht van de gemiddelde bezoldiging plus Koopkrachtversterking bij de Overheid in 2024 en 2025 ten opzichte van juli 2022

FGR	Gemiddelde Bezoldiging 2022	% Stijging +kkv 2023	% Reële verandering	% Stijging +kkv 2024	% Reële verandering	% Stijging +kkv 2025	% Reële verandering
1	4889	51,1	-0,3	79,1	2,1	92	5,1
2	5121	48,8	-1,8	75,8	0,2	89	3,3
3	5417	46,1	-3,6	72,1	-1,9	85	1,3
4	5804	43,1	-5,6	67,8	-4,4	81	-1,1
5	6304	39,7	-7,9	63,0	-7,1	76	-3,7
6	6889	36,3	-10,1	58,3	-9,8	72	-6,2
7	7597	32,9	-12,3	53,6	-12,5	67	-8,8
8	8817	28,4	-15,3	47,2	-16,1	60	-12,3
9	9713	25,7	-17,0	43,5	-18,2	57	-14,3
10	11123	22,5	-19,2	39,0	-20,8	52	-16,8
11	12646	19,8	-21,0	35,2	-23,0	48	-18,9
12	14072	17,8	-22,3	32,4	-24,6	46	-20,4
13	16188	15,4	-23,8	29,1	-26,4	42	-22,2

Bron: ministerie BIZA (basisbezoldiging per juli 2022), bewerking SPS

In tabel 4.3.1 wordt de koopkracht¹ - en nominale loonontwikkeling per functiegroep gepresenteerd voor 2023, 2024 en 2025 met de aanname dat de inflatieverwachting in 2025 beneden de 5 procent zal zijn. De nominale lonen en koopkracht zijn bekeken ten opzichte van juli 2022 omdat toen de laatste loonsverhoging werd toegekend aan de ambtenaren en gelijkgestelden van 8 procent.

Per mei 2023 heeft de regering besloten om de ambtenaren en met hen gelijkgestelden een netto bedrag van SRD 2500 toe te kennen aan koopkrachtversterking en per januari 2024 is deze opgetrokken naar netto SRD 3500. Het voornemen is om per juli 2024 de basisbezoldiging op te trekken met 15 procent en voor de rest van het jaar de koopkrachtversterking door te betalen. Per januari 2025 zal er 5 procent verhoging worden toegekend en zal de koopkrachtversterking van SRD 3500 worden geïncorporeerd. In deze presentatie is nog geen rekening gehouden met het brutoeren van de bedragen in 2025.

Uit de berekeningen blijkt dat ambtenaren in de functiegroepen 1 tot en met 6 procentueel hoger liggen dan de groepen 7 tot en met 13. Groep 1 gaat in 2024 nominaal met 79,1 procent erop vooruit met een koopkracht stijging van 2,1 procent ten opzichte van juli 2022. Groep 6 heeft een nominale stijging van 58,3 procent met een koopkracht daling van 9,8 procent ten opzichte van juli 2022. De functie groepen 7 tot met 13 gaan nominaal minder erop vooruit omdat alle functiegroepen hetzelfde bedrag ontvangen aan koopkrachtversterking waardoor de lagere lonen procentueel hoger liggen. Ondanks de verhogingen is de koopkracht nog lang niet op een gewenst niveau.

Koopkrachtontwikkeling van de SRD en het minimum uurloon

In 2023 en 2024 is de waarde van de Surinaamse munt (de SRD), of de koopkracht van de munt, verder weggezakt van gemiddeld 52 SRD cent in 2021 naar 34 SRD cent van de waarde die het had in 2021 (zie tabel 4.3.2). Uit de inflatiecijfers van het ABS voor de eerste helft van 2024, volgt uit de berekening dat deze koopkrachtdaling zich zal voortzetten en de schatting is dat 1 SRD nog maar een waarde van 29 SRD cent zal hebben ten opzichte van 2021.

Tabel 4.3.2: Gemiddelde koopkracht van het minimumloon ten opzichte van januari 2021

	Gem-CPI	Gem.Inflatie	Minimum Uurloon in SRD Nominaal	Gem.koopkracht SRD per jaar	Koopkracht uurloon
2021	301,9	59,1	8,40	0,81	6,80
2022*	460,2	52,4	15,17	0,52	7,89
2022	460,2	52,4	20,00	0,52	10,40
2023*	697,5	51,6	32,50	0,34	11,05
2023	697,5	51,6	35,00	0,34	11,90
2024**	807,4	15,7	49,12	0,29	14,24

Bron: Jaargemiddelde CPI inflatie: ABS 2019- 2023 en jan-jul 2024; SPS aug/december en Jaargemiddelde CPI en inflatie 2024.

Noot: *Het betreft hier het jaargemiddelde minimumuurloon in 2022: $(5/12 \cdot 8,40 + 7/12 \cdot 20) = 15,17$ en van 2023 $(30 + 35)/2 = 32,50$

** voorlopige inflatie schatting

In tabel 4.3.2 is koopkrachtontwikkeling gepresenteerd van het minimum uurloon steeds ten opzichte van januari 2021 bekeken. Gedurende de periode 2019-2021 bedroeg het minimum uurloon SRD 8,40. Voor de jaren 2022 en 2023 is er een berekening gemaakt van het gemiddeld uurloon omdat de ingangsdatum

¹ De koopkracht index wordt berekend door de loonindex te delen door CPI index, bij deze berekeningen is het basisjaar 2022. Het blijkt dus dat de gemiddelde inflatie van 2024 ten opzichte van 2022 ca. 75,4 procent zal zijn en voor 2025 ca. 83 procent. Dit zijn voorlopige schattingen. De lonen van 2024 en 2025 worden dus ook vergeleken ten opzichte van 2022.

van de verhoging naar SRD 20 per 1 juni 2022 is geweest. Het gemiddelde komt uit op SRD 15,17 en heeft een koopkrachtwaarde van SRD 7,89.

Als het minimum uurloon van SRD 20 voor het hele jaar zou gelden, was de geschatte waarde SRD 10,40= $(0,52 \times 20)$, bekeken ten opzichte van 2021, oftewel een waardeinstijging van 52,9 procent.

De Nationale loonraad had voor 2023 het advies uitgebracht om het minimumuurloon op te trekken naar SRD 38,50 maar de Overheid heeft na tripartiet overleg met sociale partners besloten om in het eerste halfjaar het bedrag te stellen op SRD 30 en per juli 2023 op SRD 35. Het gemiddelde voor 2023 komt dan op SRD 32,50. Met een geschatte inflatie van 51,6 procent, bedraagt de koopkracht van de SRD ten opzichte van 2021 dus 0,34 SRD, en dus de koopkracht waarde van het minimum uurloon SRD 11,05. Ten opzichte van 2022 is het een kleine vooruitgang.

In 2024 is het minimumloon opnieuw berekend door de Loonraad en bedraagt per april 2024 SRD 49,12.

Dit is een toename van 40,3 procent ten opzichte van 2023. De koopkracht van het minimumloon in 2024 is ten opzichte van 2021 geschat op 14,24. Dit betekent een vooruitgang van 109,3 procent.

4.4 Overheidsfinanciën 2023 – juni 2024

Als beheerder van alle staatsgelden ziet het Ministerie van Financiën en Planning erop toe dat de begrotingsuitvoering in lijn is met de goedgekeurde begroting en dat de begrotingsdiscipline in acht wordt genomen. Er zijn instructies uitgevaardigd om alle vak ministeries en onder haar vallende parastatalen en staatsbedrijven, erop te wijzen dat van elke besteding achteraf moet kunnen worden aangetoond dat de middelen doelmatig zijn besteed.

Noodzakelijke maatregelen om de uitgaven te verlagen en de inkomsten te verhogen hebben geleid tot een ommekeer in de overheidsfinanciën en hebben de basis gelegd voor verdere begrotingsconsolidatie. De brandstofsubsidies zijn per maart 2023 afgebouwd en de gefaseerde afbouw van elektriciteit is in juni 2023 gecontinueerd, terwijl mogelijkheden worden gecreëerd om de sociaal zwakkeren op te vangen. In 2024 is er vooruitgang geboekt in de verdere stabilisatie van de economie. Aan de uitgavenzijde werd aandacht besteed aan het onder controle brengen van uitgaven, waaronder lonen en salarissen, en het begrenzen van diverse uitgavenposten zoals overuren en brandstofgebruik. Ministeries werden aangespoord om binnen de begroting te blijven, wat leidde tot een strakke begrotingsdiscipline. Aan de ontvangstenzijde werd geïnvesteerd in het verhogen van de capaciteit om meer belastingmiddelen en niet-belastingmiddelen binnen te halen.

In de eerste helft van 2024 is door een verbeterde samenwerking de uitvoering van het sociaal vangnet, voornamelijk de uitkering van de vijf (5) programma's (Algemene Oudedagsvoorziening, Algemene Kinderbijslag, Financiële uitkering mensen met een beperking, Financiële uitkering zwakke huishoudens en Koopkrachtversterking) conform de afgesproken targets van het IMF-programma gerealiseerd

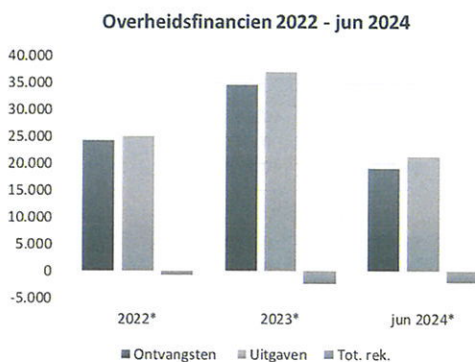
Tabel 4.4.1: Overheidsfinanciën op aangepaste kasbasis*, 2022 – jun 2024

	2022*	2023*	2024* Jun
Totale inkomsten	24.350	34.750	19.201
Mijnbouwinkomsten	13.160	15.941	8.841
Niet-mijnbouwinkomsten	11.189	18.809	10.370
naar type:			
Directe belastingen	11.454	12.160	6.778
Indirecte belastingen	5.524	9.809	6.482
Niet-belasting ontvangsten	7.285	12.407	5.841
Schenken	87	375	101
Totale uitgaven	25.149	37.118	21.324
naar type:			
Personele uitgaven	7.274	9.332	5.251
Goederen en diensten	3.001	5.669	3.290
Subsidies en bijdragen	11.240	13.943	8.942
Interest	1.587	4.162	2.169
Kapitaalsuitgaven	2.047	4.013	1.672
Primaire rekening	788	1.794	46
Totale rekening	-799	-2.368	-2.123
Statistische discrepantie	25	-92	120
Netto Financiële Transacties	-825	-2.277	-2.243
Netto overheidstegoeden (+)	4.630	4.935	-3.960
Buitenland	0	1	0
Binnenland	0	4.933	-3.960
Netto overheidsverplichtingen (+)	5.455	7.211	-1.717
Buitenland	6.209	11.598	1.542
Leningen	6.209	11.319	1.542
Trekkingen	8.293	13.729	2.488
IMF	428	3.796	1.677
IFIs	7.865	9.854	794
Aflossingen	2.084	2.410	946
Effecten (netto)	0	279	0
Binnenland	-754	-4.387	-3.259
Leningen	-371	-2.847	-1.864
Effecten (netto)	-569	-1.434	-1.341
Debetstanden (netto) ²	186	-106	-54
Primaire rekening	0,8	1,4	0,0
Totale rekening	-0,9	-1,9	-1,3
Bruto Binnenlands Product (BBP), in SRD milj.	93.687	127.066	163.450

Bron: Ministerie van Financiën en Planning/Centrale Bank van Suriname/Bureau voor de Staatsschuld

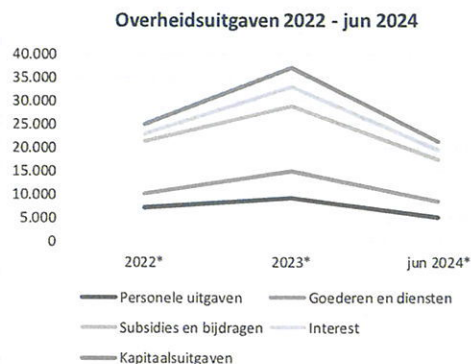
Noot: * Voorlopige cijfers.

De classificering en waardering van de overheidsontvangsten in tabel 4.4.1. geschiedt volgens het handboek over overheidsfinanciënstatistieken welke een internationale gangbare methodologie betreft, ontworpen door het Internationaal Monetair Fonds (IMF).

Figuur 4.4.1: Overheidsfinanciën 2022 – jun 2024

Bron: Ministerie van Financiën en Planning.

Figuur 4.4.2: Overheidsuitgaven 2022 – jun 2024

Bron: Ministerie van Financiën en Planning.

4.5 Overheidsontvangsten

De overheidsontvangsten zijn onderverdeeld naar belasting ontvangsten (directe- en niet-directe belastingen), niet-belasting ontvangsten en schenkingen c.q. donaties. De belastingen worden geheven op basis van de richtlijnen in de wet en de Belastingdienst is verantwoordelijk voor het uitvoeren van de belastingwetten. Voorts is de Belastingdienst verantwoordelijk voor de controle op de naleving van de belastingwetten.

In de verslagperiode heeft de Belastingdienst activiteiten uitgevoerd om meer inkomsten binnen te halen. Er wordt niet alleen gewerkt aan het verbeteren van de inning, maar ook geïnvesteerd in "human capital". Het Makandra project is een meerjarig programma gericht op technische assistentie aan de Surinaamse overheid op het gebied van goed bestuur. Zo heeft de Belastingdienst ook trainingen laten verzorgen aan de medewerkers zoals een Integriteits- of Bewustwordingstraining om de kwetsbaarheid te verminderen en de weerbaarheid van de Belastingdienst te vergroten. Hiermee wordt beoogd om een bijdrage te leveren aan het vestigen van een stevige organisatie, want een goed functionerende Belastingdienst inclusief Douane komt ten goede van de totale samenleving.

Bij de inning van niet-belasting ontvangsten (NBO) is de instructie gegeven aan alle ministeries en staatsorganen dat alle NBO gestort moeten worden op de rekeningen van het Ministerie van Financiën en Planning, als beheerder van de Staatskas. Echter is de uitvoering en de controle daarop des ministerie, waaronder het valt. Met uitzondering van drie (3) ministeries, heeft elk ministerie niet-belastingontvangsten als middel geraamd in de begroting. Ook enkele staatsorganen innen NBO namens de Staat.

Zaken die zijn weerslag hebben op de overheidsontvangsten, zijn onder andere de verleende vrijstellingen ter stimulans aan het investeringsklimaat, maatregelen met betrekking tot capaciteitsversterking van instituten, appreciatie van de wisselkoers, ontwikkelingen van de goud- en olieprijs op de internationale markt en maatregelen (in voorgaande periode) op het fiscaal beleid.

Directe Belastingen

Een directe belasting is een belasting waarvan de grondslag bestaat in een duurzame toestand waarin de belastingplichtige zich bevindt omwille van zijn activiteit of vermogen. De inkomsten- en loonbelasting worden over het algemeen via een aanslagbiljet geïnd. In tabel 4.5.1 kunnen de bedragen per belasting item van de directe belastingen op aangepaste kasbasis worden afgelezen.

Tabel 4.5.1: Directe belastingen op aangepaste kasbasis (SRD mln.)

	2021*	2022*	2023*	2024* jun
Directe Belastingen	8.137	11.454	12.160	6.778
Inkomstenbelasting	5.127	6.227	6.784	4.016
Loonbelasting	2.367	3.198	5.293	2.513
Bronbelasting	19	26	34	10
Vermogensbelasting	3	4	5	3
Dividendbelasting	3	766	878	321
Huurwaardebelasting	5	7	3	2
Casinobelasting	2	20	55	28
Loterijbelasting	2	4	7	6
Overige	-	19	56	103
Statistisch verschil 1	609	1.185	-956	-222

Bron: Ministerie van Financiën en Planning

*voorlopige cijfers

** Overheidsontvangsten op kasbasis zijn aangepast en gepresenteerd op bruto basis, aan de hand van verrekeningen met EBS subsidies.

Veroorzaakt door tijdsverschil tussen kasontvangsten en administratieve boekingen Ontvanger der Invoerrechten en Accijnzen (OIA)

Zoals in voorgaande jaren, blijkt een groot deel van de directe belastingen voort te vloeien uit de inkomstenbelasting gevolgd door de loonbelasting. De verbijzondering naar de specifieke belastingsoorten is in de eerste helft 2024 nog niet helemaal compleet, dat is te merken aan de omvang van de post "statistisch verschil". Wanneer er meer duidelijkheid kan worden verschaft van de belastingmiddelen zullen er verschuivingen plaats vinden en kan er een beter beeld worden gegeven wat de ontwikkelingen zijn naar belastingsoort. In januari 2024 is de belastingvrije grens opgetrokken² van SRD 7.500,- naar SRD 9.000,-. Hiermee wordt aangeduid dat personen met een maximaal inkomen van SRD 9.000,- geen loonbelasting afdragen. Deze maatregel is doorgevoerd in het kader van de uitvoering van de Belasting op Toegevoegde Waarde (BTW) per januari 2023.

Uit het verloop van de directe belastingen in de eerste helft van 2024 kan opgemerkt worden dat bij gelijkblijvende situatie, het resultaat aan het eind van 2024 naar verwachting hoger kan uitkomen dan 2023. Het totaal aan inkomstenbelasting en loonbelasting ultimo juni 2024 is circa 54procent van het gerealiseerd bedrag in 2023. De Belastingdienst heeft in het kader van de verbeterde inning van de belastingontvangsten een traject uitgezet om achterstallige vorderingen af te handelen. In gevallen waar gefaseerd betaald kan worden, kunnen afspraken gemaakt worden tussen de Belastingdienst en de belastingplichtigen.

²S.B.-2024-no.-2-STAATSBESLUIT-11-januari-2024-uitvoeringartikel-18a-Wet-Loonbelasting-S.B.-1981-no.-181-laatzetelijk-gewijzigd-S.B.

Indirecte belastingen

Een indirecte belasting is een belasting op een door de belastingplichtige veroorzaakt feit van voorbijgaande aard (eventueel wel herhalend). Indirecte belastingen worden per transactie geïnd.

In januari 2023 is de BTW geïntroduceerd met een tarief van 10 procent. Voor brandstof en buitenlandse verzekeringen gold een tarief van 5 procent in januari 2023 en per 1 november 2023 werd dit aangepast naar 10procent voor brandstof en het tarief van 5 procent werd gehanteerd voor transport van goederen. Per 1 juli 2024 moet voor water, elektra en gas een tarief van 5procent berekend worden. Met de BTW wordt beoogd dat de consument gestimuleerd wordt om bewuster te consumeren. De implementatie van de BTW was een grotere uitdaging dan verwacht, desondanks is de inning na een jaar verbeterd. In de eerste helft van 2024 is een bedrag (na aftrek van restitutie) van totaal SRD 2.920, - miljoen genoteerd, welke neerkomt op circa 50procent van het resultaat in het dienstjaar 2023 (SRD 4.390 miljoen) alsook circa 52 procent van het geraamd bedrag voor het dienstjaar 2024 (SRD 5.550 miljoen). De omzetbelasting die nu nog wordt geïnd, heeft betrekking op de naheffing.

De minister van Financiën en Planning, heeft op 30 mei 2024 een rapport ontvangen van de Commissie BTW omtrent³ integrale evaluatie van de wetgeving en uitvoering van de BTW. In het evaluatierapport zijn er aanbevelingen gedaan op het gebied van wetgeving, organisatie en voorlichting met betrekking tot de BTW-uitvoering. Het waarborgen van vertrouwen in het BTW-systeem met name door tijdige uitbetaling van BTW restitutie aan ondernemers, wordt als een cruciale aanbeveling genoemd. De Commissie BTW heeft voorts aanbevolen om aan de huidige BTW-wetgeving op korte termijn geen aanpassingen te plegen en dat nadruk moet worden gelegd op het vergroten van het draagvlak en de verbeteringen in de uitvoering.

De brandstof subsidie is per maart 2023 stopgezet en de werking van de markconforme prijs aan de pomp heeft per die datum plaats gevonden. De stijging van de inkomsten uit de verbruiksbelasting is daarna merkbaar. Voor 2023 werd een bedrag van SRD 542 miljoen genoteerd, wat ten opzichte van 2022 een stijging betekent van SRD 531 miljoen (in procenten uitgedrukt is dat 4.417procent). Tot en met juni 2024 is een bedrag van SRD 516 miljoen gerealiseerd en bij gelijkblijvende trend zal het geraamd bedrag van SRD 750 miljoen in de begroting 2024 ruim worden overschreden.

---

³ <https://gov.sr/commissie-btw-adviseert-verbeteringen/>